

Psikomitolojik Bir Sendrom: Çalışma Yaşamında Andromeda Kompleksi ve Boyutları*

Burcu AKKAYA**

Atf için:

Akkaya, B. (2023). Psikomitolojik bir sendrom: çalışma yaşamında andromeda kompleksi ve boyutları. *Journal of Qualitative Research in Education*, 33, 276-299. doi: 10.14689/enad.33.1700

Öz: Gerek özel gerekse çalışma yaşamlarında kadınlar karşılaştıkları sorunlar nedeniyle bazen kendilerini güçsüz hissederek yardım bekleme davranışı sergileyebilmektedir. Çalışma yaşamında kadınların erkeklere görece geride kalmalarına neden olan psikomitolojik sendromlardan biri Andromeda Kompleksi olarak tanımlanmaktadır. Nitel araştırma yöntemlerinden "analitik araştırma" modelindeki bu çalışmanın amacı, kadınların bilinçli veya bilinçsiz şekilde yaşadıkları bu kurtarıcı bekleme sendromunu ifade eden Andromeda Kompleksi'ni, bu komplekse temel oluşturan üç anlatıya dayalı olarak analiz etmek ve kadınların yaşadığı Andromeda Kompleksi'nin boyutlarını belirlemektir. Bu amaçla komplekse ismini veren "Andromeda" miti, Charles Perrault'a ait "Cendrillon" ve Grimm Kardeşlere ait "Cinderella" masalları olmak üzere üç anlatı, içerik analizi tekniği kullanılarak bu masalarda çizilen kadın tasvirinin boyutları belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma bulgularına göre; duygusallık, hayalperestlik, bağımlı olma, mücadeleci olmama, kurtarıcının geleceğine dair inanç ve toplumsal cinsiyet rollerini içselleştirme Andromeda Kompleksi'nin bireysel boyutunu; toplumsal cinsiyet, cinsiyet ayrımcılığı ve stereotipler ise toplumsal boyutunu oluşturmaktadır. Komplekse neden olan faktörlere ilişkin farkındalık; başta eğitim ve sağlık sektörleri olmak üzere toplumsal yaşamın birçok alanında etkin rol alan kadınların özellikle iş yerinde bu kompleksten korunmalarına, özgüven kazanmalarına, iyi oluş hallerine ve üretkenliklerine katkı sağlayabilir.

Anahtar Kelimeler: Andromeda Kompleksi, psikolojik sendrom, psikomitolojik sendrom, Sindirella Kompleksi, toplumsal cinsiyet

Makale Hakkında

Gönderim Tarihi:
15.10.2022
Düzeltilme Tarihi:
28.11.2022
Kabul Tarihi:
30.12.2022

Makale Türü

Araştırma

© 2023 ANI Yayıncılık. Tüm hakları saklıdır.

* Bu araştırma "Andromeda Kompleksi" başlığıyla 1. Uluslararası Eğitimde Mükemmellik Kongresi'nde (20-21 Kasım 2021) sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

** Sorumlu Yazar: Milli Eğitim Bakanlığı, Türkiye, akkaya.eyt@gmail.com

Giriş

Kadınların bin yıllardır mal ve hizmet üretme süreçlerinde görünmeyen emekçiler olarak yer almalarına ayrıca görece yeni olmakla birlikte uzun yıllardır işgücü piyasasında ücretli işgören statüsünde varlık göstermelerine rağmen erkek işgörenlere kıyasla; sayı, ücret, kariyer basamaklarında ilerleme vb. birçok açıdan geride olmalarının nedenleri merak edilmiş ve çokça araştırmaya konu edilmiştir. Araştırmalar kadın işgörenlerin erkek işgörenlere kıyasla geride kalmalarına neden olan birçok faktör olduğunu göstermektedir. Eğitim düzeyi ve medeni durum (Kara, 2015), toplumsal cinsiyet rolleri (Bhasin, 2014), kadının ev hizmetleri ile ilgili üstlendiği roller (Yaşın-Dökmen, 2009), toplumsal/kültürel yapı, stereotipler ve cinsiyet ayrımcılığı (Catalyst, 2007), kadının annelik rolü (Palmer ve Hyman, 1993), psikolojik ve psikomitolojik sendromlar (Akkaya, 2020) sözü edilen faktörlerden bazılarıdır.

Kadınların erkeklere görece geride kalmalarına neden olan psikomitolojik sendromlardan biri olan Andromeda Kompleksi bu araştırmanın konusunu oluşturmaktadır. Konuyla ilgili yapılan literatür taramasında, Sindirella Kompleksi kavramının görece daha yaygın kullanıldığı ve mitolojik Andromeda masalının ihmal edildiği görülmüştür. Bununla birlikte çok sayıda varyasyonu olmasına rağmen Sindirella masalının tek varyasyonu üzerinden konunun tartışıldığı ve sendromun boyutlarının dar çerçevede belirlendiği tespit edilmiştir. Bu araştırmada literatürdeki bu boşlukları doldurmak adına; mitolojik Andromeda masalı, Sindirella masalının en yaygın bilinen Perrault ve Grimm Kardeşler varyasyonları olmak üzere üç anlatıda çizilen kadın karakterin özellikleri derinlemesine incelenmiş ve Andromeda Kompleksi'nin boyutlarını belirlemek amaçlanmıştır. Bu bağlamda aşağıda öncelikle psikomitolojik sendrom kavramı açıklanmış, kadın sendromları ve Andromeda Kompleksi ile ilgili bilgilere yer verilmiş ve yapılan içerik analizi ile ilgili araştırma bulgularına yer verilerek elde edilen kompleks boyutları açıklanmıştır.

Psikomitolojik Sendrom

Sendrom hastalık olarak kabul edilmeyen belirtiler ve bulgular bütünüdür (Gündüz, 2017). Kısaca "belirti, belirge, sıkıntı" anlamına gelen sendrom, daha özellikli olarak "birden fazla belirti ve durumun ortaya çıkardığı anormallik" olarak tanımlanabilir. Hastalıkta özgül hastalık etmenleri temel alınırken, sendromda fizyolojik süreçler zinciri temel alınır. Burada zincir kavramını kullanmaktaki kasıt, sendromun birçok farklı nedenden doğmuş olabileceğinin altını çizmektir (Enoch ve Ball, 2013).

Yukarıda sözü edilen sendrom daha çok tıp literatüründe kullanılmaktadır. Örneğin AID Sendromu, Down Sendromu, Asperger Sendromu, Joubert Sendromu vb. tıp biliminde sıklıkla kullanılan sendrom türleridir. Bilimsel metodolojileri kullanan sosyal bilimlerden biri olan psikolojide de sendromlarla

karşılaşmak mümkündür. Ancak tıp biliminden farklı olarak psikolojide, fiziksel bozulmalardan çok ruhsal bozulmalara odaklanılmaktadır. Başka bir deyişle psikolojide kullanılan sendromlar ruhsal bozulmalara işaret etmektedir. Bu nedenle de bireylerin tutum ve davranışları analiz edilmektedir. Andromeda Kompleksi (Andromeda Sendromu), Sindirella Kompleksi (Sindirella Sendromu), Cam Tavan Sendromu, Oidipus Kompleksi (Oidipus Sendromu), Aşil Kompleksi (Aşil Sendromu), Kraliçe Arı Sendromu vb. psikolojide sıklıkla karşılaşılan sendromlara örnek olarak gösterilebilir. Görüldüğü gibi psikoloji bireylerin tutum ve davranışlarının analizini yaparken kimi zaman yakın dönemli anlatılardan kimi zaman da mitlerden alıntı yapmakta ve metaforlar aracılığı ile sendromu tanımlamaya çalışmaktadır.

Hillman'a göre kişilik, bilinç ve bilinç dışı ögeler içerir ve bu içeriğin temeli mitlerden oluşur. Dolayısıyla psikoloji bir bakıma mitolojidir. Bu nedenle mitler psikolojide geniş yer tutmuş ve nihayetinde psikomitoloji doğmuştur (Gürel ve Muter, 2007). Ayrıca Morford ve Lenardon'un (2003) belirttiğine göre ister sofistike ister ilkel olsun tüm toplumlarda psikolojik bağımlılıklar geleneklerde bir şekilde vurgulanır. Bu geleneklerden biri hiç şüphesiz mitlerdir. Mitler; insanı, dünyayı ve evreni karakterize etmek için yaratılan efsaneleri, geleneksel hikâyeleri ve diğer kültürel anlatıları içermektedir. Bu nedenle de, bir toplumun gelenek ve inançlarına ilişkin önemli bilgiler içerirler (Burkert, 1982). Kabaca "mitolojinin psikolojiye entegre edilmesi" anlamına gelen psikomitoloji bağlamındaki psikomitolojik sendrom ise; "bireyin yaşadığı ve çoğu zaman bunalım içeren ruhsal bozulmaları tanımlamada mitsel öğelerden yararlanılması"dır. Görüldüğü üzere bireylerin ruhsal durum bozukluklarını ifade etmede mitlere başvurulması psikolojiyi mitoloji ile yakınlaştırmış ve bu yakınlaşma psikomitolojik sendrom kavramını ortaya çıkarmıştır. Psikoloji "bilinmeyen" somutlaştırabilmek adına "bilinen"lerden yararlanma yoluna gitmiştir. Bu bağlamda psikoloji insanlığın ortak dili olarak görülebilen mitolojik sembolleri mitolojiden ödünç almıştır. Başka bir deyişle mitoloji-psikoloji ilişkisi metaforik anlatım bağlamında tartışılabilir bir konudur. Buna ilaveten Freud ve Jung'ın öncülüğünü yaptığı psikoloji araştırmalarıyla rüyaların da mitlerin de bastırılmış duygu ve engellenemeyen dürtülerin birer yansıması olduğuna ilişkin azımsanamayacak düzeyde bilimsel bir bilgi birikimi oluşturulmuştur. Bir başka ifade ile psikoloji-mitoloji ilişkisi bağlamda sağlam bilimsel temellere dayanmaktadır.

Kadın Sendromları

Kadınların iş yeri davranışlarını anlamlandırabilmede, erkek meslektaşlarına görece birçok konuda dezavantajlı olmalarına neden olan faktörleri tespit etmede, içinde buldukları ruhsal durumu tanımlamada vb. birçok psikolojik ve psikomitolojik sendrom kullanılmaktadır. Yukarıda sözü edildiği üzere; işgörenlerin bilinmeyen/soyut/kavramlaştırılmayan ruhsal durumları psikolojik sendromlar ya da psikomitolojik sendromlar aracılığı ile somutlaştırılmaktadır.

Somutlaştırmadan kasıt “bilinmeyen”i toplumda çoğunlukla kabul görmüş bir “bilinen”le ifade etme olarak tanımlanabilen metaforik anlatımdır. Bu metaforik anlatım benzer şekilde kadın işgörenler için de kimi zaman masallardan kimi zaman efsanelerden kimi zaman da mitlerden benzetme/aktarma yapma yoluyla gerçekleşmektedir.

Kadınların iş yerinde; davranışlarını, duygu durumlarını, statülerini, ödüllendirilmelerini, kariyer ilerlemelerini, hatta işe başlama ve devam etme durumlarını olumsuz yönde etkileyen birçok sendromdan söz etmek mümkündür. Cam Tavan Sendromu, Görünmez Kadın Sendromu, Süper Anne Sendromu, Kraliçe Arı Sendromu ve Andromeda Kompleksi literatürde en sık söz edilen kadın sendromlarından. Bu sendromlar aşağıda sırasıyla açıklanmış, araştırmanın konusunu oluşturan Andromeda Kompleksi'ne ise bir sonraki başlıkta yer verilmiştir.

Cam Tavan Sendromu

Cam tavan kavramına en yakın ifade ilk olarak 1984 yılında Working Woman dergisinde dergi editörü tarafından “kadınlar orta yönetim kademelerinin üst seviyelerine geldiklerinde kalır ve oraya saplanırlar” şeklinde telaffuz edilmiştir. Cam tavan kavramı ise 1980'lerin ortalarında, kadınların üst düzey yönetsel pozisyonlara terfilerinde karşılaştıkları görülemeyen yapay engelleri tanımlamak için kullanılmaya başlanmıştır (Kara, 2015). Cam tavan; yönetim kademeleri ile kadınlar arasındaki gözle görülmesi mümkün olmayan, geçilmesi imkânsız, kadınların üst düzey yönetsel pozisyonlara ulaşamamalarına neden olan engellerdir (U.S. Glass Ceiling Commission, 1995). Schwartz'a (2006) göre “cam tavan” fiziksel engellerden değil aksine çoğunlukla bilinçsiz basmakalıpyargılardan kaynaklanan davranışsal engellerden oluşmaktadır ve bu engeller kadınları üst düzey yönetsel pozisyonlardan dışlamaktadır (Hu ve Yun, 2008). Lockwood'a (2004) göre, cam tavanın temelinde toplumsal cinsiyet olduğu görüşü literatürde yaygın olarak kabul görmektedir. Ancak elbette ki cam tavan tek faktörden kaynaklanmamaktadır. Nitekim Kara (2015) araştırmasında cam tavan sendromuna neden olan faktörleri (i) bireysel faktörler, (ii) örgütsel faktörler ve (iii) toplumsal faktörler olmak üzere üç boyuta ayrıldığını tespit etmiştir. Bu bağlamda; “çoklu rol üstlenme, yöneticiliğe bakış açısı, eşin mesleği, eşinden veya ailesinden destek görememe, kişisel özellikler” cam tavan sendromuna neden olan bireysel faktörleri oluşturmaktadır. Ayrıca; “örgüt kültürü ve politikaları, iletişim ağlarına katılamama, mentor eksikliği” örgütsel faktörleri oluştururken “mesleki ayırım, kalıpyargılar” ise toplumsal faktörleri oluşturmaktadır.

Görünmez Kadın Sendromu

Son yıllarda işgücü piyasasına giren kadın sayısı azımsanamayacak seviyede olmasına rağmen kadınların çoğunluğunun erkeklere görece stratejik olmayan

ya da düşük statülü pozisyonlarda çalıştığını söylemek mümkündür. Örneğin; Türk eğitim sisteminde kadın öğretmen sayısı erkek öğretmenlerden fazla iken, merkez ve taşra örgütleri ile okullardaki kadın yönetici sayısı çok azdır (Ergin ve Çinkır, 2005). Wirth (2001) erkeğin "stratejik işgören" kadının "destek işgöreni" olarak sınıflandırılmasının bu eşitsizliğe neden olduğunu belirtmektedir. Bu sınıflandırma işte ön planda olma durumunu da etkilemektedir. Başka bir ifade ile stratejik pozisyonda olduğu için erkekler daha aktif ve ona yardımcı nitelikteki destek işgöreni pozisyonundaki kadınlar daha pasiftir. Bu, kadınların üst düzey pozisyonlardan dışlanmasına neden olan yapay bir dayatmadır. Ancak kadınlar bu gibi yapay dayatma ve engeller olmamasına rağmen kendi istekleri ile ve bilinçli olarak da iş yerinde pasif kalmayı tercih edebilmektedirler. Görüldüğü gibi iş yerinde erkek meslektaşlarına göre geride kalmak bazen de kadınların kendi tercihi olabilmektedir. Kadınların bazen içsel bazen de dışsal bazı faktörler nedeniyle iş yerinde geri planda kalması literatürde "Görünmez Kadın Sendromu" kavramı ile karşılık bulmaktadır. Büyük ölçüde toplumsal cinsiyet rollerinin iş yerine yansımalarıyla ortaya çıkan Görünmez Kadın Sendromu'nu "kadınların iş yaşamında fiziksel olarak görünüp kimse tarafından fark edilmemesi (Gündüz, 2017) ya da daha az görünür olması (Cooper ve Jackson, 2001), fark edilmeden ve ön plana çıkmadan çalışma çabası (Nayak, 2014)" olarak tanımlamak mümkündür.

Süper Anne Sendromu

Kadınların aynı anda hem ev içinde hem sosyal hayatta hem de iş yerinde birden çok rol üstlenme durumları, olağanüstü yetenekleriyle hayranlık uyandıran süper kahramanlara benzetilmiş "Süper Anne" kavramı ortaya çıkmıştır. Süper Anne Sendromu ise, süper annelerin aynı anda; anne, eş, iş kadını, komşuluk vb. rollerinin hepsini en mükemmel seviyede yapması gerektiğine ilişkin güçlü inançları olduğunu ifade etmektedir. Başka bir deyişle Süper Anne Sendromu; kadınların, birbirinden farklı gereklilikleri olan rollerinin hepsini zaman baskısına rağmen en iyi şekilde yapma hırslarının yarattığı stres ve ruhsal sıkıntıdır. Bu sendrom çoğunlukla; hırslı, mükemmeliyetçi ve titiz olan çalışan annelerde ortaya çıkan psikolojik bir rahatsızlık olarak da ifade edilebilir (Alkaş, 2010).

Kraliçe Arı Sendromu

Üst düzey yönetsel pozisyonlarda görev yapan kadın sayısı ne yazık ki dünya genelinde ideal rakamlara ulaşmış durumda değildir. Örneğin; yöneticilerin %23,6'sının kadın olduğu 1991 yılına kıyasla, 2019 itibariyle kadınlar, dünya genelinde tüm yönetim pozisyonlarının yaklaşık yüzde %28,2'sini oluşturmaktaydı. Bu dönem boyunca kadınların yönetim pozisyonlarında temsilinde açık bir artış eğilimi olsa da, 2010 ile 2013 yılları arasında kadın yöneticilerin payı %27,4'ten %26,7'ye gerilemiştir (Clark, 2022). Nadir de olsa üst düzey yönetici pozisyonlarına ulaşmış kadınların ise kadın astları tarafından

genellikle olumsuz yönde eleştiri aldığı söylemek mümkündür. Bu durum araştırmalara konu edilmiş ve literatürde “Kraliçe Arı Sendromu” olarak kavramlaştırılmıştır. Baykal'a (2018) göre kadınlar iş yerinde hemcinslerini desteklemek yerine onları engelleyecek, yıldırarak ya da rahatsız edecek tutum ve davranışlar sergileyebilmekte yani mobbing uygulayabilmektedirler. Erkek egemen iş yerlerinde önemli pozisyonları elde etmeyi başarmış, bilinçli olarak hemcinslerinden uzak duran ve onlara çalışma ortamını çekilmez hale getiren kadınların yaşadıkları ruhsal durum “Kraliçe Arı Sendromu” ile ifade edilmektedir. Bu sendromda önemli ve dikkat edilmesi gereken nokta kraliçe arıların tüm kadın işgörelere karşı bu tavır ve davranışları sergilemedikleri hususudur. Çünkü kraliçe arılar yalnızca; iş odaklı olmayan, kadına ilişkin stereotiplerden kurtulmayı başaramamış, tecrübesiz ve başarısız kadın çalışanlara karşı bu tutum ve davranışlarda bulunmaktadırlar. Bu sendromun iş hayatında önem atfedilen ve stratejik olarak görülen pozisyonlara erişmeyi başaramamış kadınların kendilerini korumak için geliştirdikleri bir savunma mekanizması olduğunu söylemek de mümkündür.

Andromeda Kompleksi

Bu kompleks, ismini Yunan mitolojisinde önemli yer tutan Etiyopya Kralı Cepheus'un kızı Andromeda'dan almaktadır. Andromeda Kompleksi ya da Andromeda Sendromu kavramları ile ifade edilen bu sendrom dar anlamda “bilinçli ya da bilinçsiz şekilde kurtarıcı bekleme durumu”dur. Daha özellikli olarak ifade edildiğinde ise Andromeda Kompleksi; kadınların karşılaştıkları zorluklar veya engeller karşısında mücadele etmekten imtina etmeleri, eyleme geçmemeleri ve sessizce beklemeleri anlamına gelmektedir. Tüm bu sessizlik ve eylemsizliğin altında yatan en önemli neden ise kadınların, çoğunlukla erkek cinsinden bir kurtarıcının kendilerini kurtaracağına yönelik duydukları kuvvetli inaçtır. Andromeda Kompleksi'ne ismini veren Andromeda miti genel hatlarıyla aşğıda verilmiştir.

Andromeda Miti

Andromeda, Etiyopya Kralı Cepheus ve Cassiopea'nın kızı olarak dünyaya gelmiştir. Annesi Cassiopea kibirli bir kadındır ve güzelliğiyle övünmesi ile tanınmaktadır. Cassiopea bir gün su tanrıçalarından bile daha güzel olduğunu söylemiş ve denizlerin tanrısı Poseidon'u kızdırmıştır. Poseidon o kadar kızmıştır ki intikamını almak için Etiyopya'ya bir ejder göndermiş ve Etiyopya'yı yok etmesini emretmiştir. Kral çaresizlik içinde Zeus-Ammon tapınağının kâhinine gidip durumu anlatmış ve ona ne yapması gerektiğini sormuştur. Zeus-Ammon kâhini, kızı Andromeda'yı Poseidon'a kurban ederse ülkesini kurtarabileceğini söylemiştir. Bu durum halk arasında duyulmuş ve halk kral Cepheus'a kızı Andromeda'yı kurban etmesi konusunda baskı yapmıştır. Kral sonunda bu durumu kabul etmeye mecbur kalmış ve kızını bir kayaya zincirleyip ejderhaya kurban etmeye karar vermiştir. Kayaya zincirlenen Andromeda, öylece beklemeye başlamıştır. O sırada kanatlı atı Pegasus'un sırtında göklerde uçan Perseus, güzel Andromeda'yı görmüş ve âşık olmuştur. Cepheus'a kızını kendisine verirse onu ve ülkesini kurtaracağını, ejderi de öldürebileceğini söylemiş kral kabul edince ejderi öldürüp Andromeda'yı kurtarmıştır. Andromeda kendisini kurtaran Perseus'la evlenmiştir. Ancak Andromeda babasının isteği

doğrultusunda daha önceden amcası Phineus ile sözlenmiştir. Bu nedenle düğün gecesi Perseus'a saldırırlar. Ancak cesur Perseus Gorgomedusa'nın kafasını göstererek hepsini taş eder. Andromeda Perseus ile hayatının sonuna kadar mutlu yaşar (Erhat, 1993; Grimal, 1997; William, 1862).

Görüldüğü gibi Andromeda, zincirlerinden kurtulmak ve kaçmak için herhangi bir çaba sarf etmemiş ve beklemeyi tercih etmiştir. Bu eylemsizlik ve bekleme durumu Andromeda Kompleksi'nin temelini oluşturmaktadır. Komplekse göre kadınlar zorlukla karşılaştıklarında bir kahramanın kendilerini kurtaracağına dair duydukları yüksek inanç nedeniyle mücadele etmemekte ve sabırla beklemeyi tercih etmektedirler. Saha ve Safri'ye (2016) göre kadınlar sıkıntıya düştükleri zamanlarda kendilerinden güçlü olduğuna inandıkları birinin -ki bu çoğunlukla erkek cinsinden biri- hayatlarını yoluna sokmasını beklerler. Gürel ve Muter'e (2007) göre hemen hemen tüm kadınlar bilinçli ya da bilinçsiz olarak Andromeda Kompleksi yaşamaktadır. Araştırmacılara göre bu kompleks; kadınların (i) zorluklarla savaşmamayı tercih etmeleri, (ii) hayatlarının kısıtlanması, (iii) yaşam doyumlarının azalması, (iv) ilişkilerinin sınırlanması, (v) yaşamlarını bir erkek tarafından kurtarılmayı bekleyerek geçirmeleri ve (vi) evlenmiş olmak için evlenmeleri gibi olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Andromeda Kompleksi kadınların yaşamını kısıtlayan önemli olumsuzluklara neden olan psikolojik bir bunalımdır. Dolayısıyla çoklu rol üstlenmiş kadınların hayatın diğer alanlarında olduğu gibi iş hayatında da bu kompleks nedeniyle sorun yaşayacakları aşıkardır. Nitekim çalışan kadınlarda bu kompleksin; iş hayatında zorluklarla mücadele etmekten imtina etme, kariyer basamaklarında ilerlemeyi reddetme, göze batmadan iş yapmaya çalışma, ön plana çıkmadan biri tarafından fark edilmeyi bekleme ve hatta işten ayrılmaya bile neden olabileceğini söylemek mümkündür.

Andromeda Kompleksi mitolojik bir anlatıya dayanmaktadır. Kompleksin ismi sonraları görece daha yeni olması ve dünya genelinde daha yaygın bilinmesi gibi nedenlerle terk edilmiş ve bir masal ismi ile anılmaya başlanmıştır. Söz konusu masal, içeriği farklı ancak özünde Andromeda'ya çok benzeyen bir kadın tasviri çizen Sindirella masalıdır. Masal halk arasında "beyaz atlı prensini bekleyen güzel kadın" olarak bilinmektedir. Andromeda mitinde çizilen kadın karaktere birçok masalda rastlamak mümkündür. Ancak bu tip masallar arasında "Sindirella" ismini ilk defa kullanan Napolili şair Giambattista Basile'ye ait "Sindirella" masalı ön plana çıkmış ve kompleks bu masalın ismiyle anılmaya başlanmıştır. Başka bir deyişle Sindirella Kompleksi/Sendromu isimlendirmesi Andromeda Kompleksi isimlendirmesine yeğlenmiştir. Batı edebiyatının en popüler masallarından biri olan Sindirella masalı ilk olarak 1817 yılında La Cenerentola isimli opera ile sahnelenmiştir. Sonraki yıllarda bu kadın tasviri yüzlerce gösteri sanatına ve edebi esere, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ise bilimsel araştırmalara konu edilmiştir. Bunlara ilaveten tıp bilminde özellikle gelişim bozuklukları, kanser, fibromiyalji gibi hastalıkların tanımlanmasında da bu kadın metaforuna rastlanmaktadır. Bu metafor (i) ihmal, (ii) kimlik tanımlama, (iii) dönüşüm, (iv) sürekli yorgunluk hali ve tükenmişlik ve (v) bunlardan birkaçını

içeren birleşik metafor olmak üzere genellikle beş farklı şekilde kullanılmaktadır (Cameron, 2005). Ayrıca başta psikanalitik olmak üzere pediatri alanında da bu metaforlara başvurulmaktadır. Örneğin ebeveynleri nedeniyle travma yaşayan genç bir kadının yaşadığı ruhsal bunalım "Cinderellas" şeklinde metaforik anlatımla ifade edilmektedir (Hazleton ve Hickey, 2004).

Sindirella masalının yüzlerce farklı varyasyonu bulunmaktadır. Masalın en popüler ve yaygın olarak kabul edilmiş varyasyonu 1697 yılında Perrault tarafından yazılan "Cendrillon ou la Petite Pantoufle de Verre" isimli masaldır. Masal kısaca "Cendrillon" ismiyle anılmaktadır. Türkçe'ye Sindirella/Külkedisi olarak çevrilen bu masal, araştırma kapsamında içerik analizine dâhil edildiğinden ana hatlarıyla aşağıda verilmiştir.

Cendrillon Masalı (Cendrillon ou la Petite Pantoufle de Verre)

Soylu bir kontun kızı olan Sindirella annesini küçük yaşta kaybetmiştir. Üvey annesi ve iki üvey kız kardeşleriyle birlikte yaşamaktadır. Üvey annesi kötü kalpli ve sinirli bir kadındır. Üvey kız kardeşleri ise Sindirella'dan daha az güzel, anneleri gibi sinirli ve kötü kalplidir. Sindirella itiraz etmeden evin bütün işlerini yapan, buna rağmen sevilmeyen ve ilgilenilmeyen, küçümsenen, hayalperest, duygusal, öz annesi kadar iyi kalpli ve çok güzel bir kızdır. Masalda aynı zamanda Sindirella'ya yardım eden bir peri (vaftiz peri ana) bulunmaktadır. Bir gün sarayda ülkenin tüm genç kızlarının davetli olduğu bir balo düzenlenir. Sindirella'nın üvey kardeşleri günlerce güzelleşmek için hazırlık yapar ancak Sindirella'nın baloya katılmasına izin vermezler. Sindirella balo gecesi kız kardeşleri gittikten sonra çok üzülür ve ağlamaya başlar. Bu sırada bir peri gelir. Peri sihirli değneğiyle Sindirella'nın yırtık kıyafetlerini gösterişli bir elbiseye, eski terliklerini cam ayakkabılara, bal kabağını arabaya, fareleri uşağa dönüştürür ve Sindirella'nın baloya katılmasına yardım eder. Sindirella'nın bu muhteşem gecede uyması gereken tek kural gece 12'de evde olmasıdır. Kralın oğlu, kimsenin tanımadığı büyük bir prensesin gelişi kendisine haber verildiğinde, onu almaya gider. Onu arabadan indirir ve balo salonu götürür. Bir anda büyük bir sessizlik çöker. Dansçılar durur, kemanlar artık çalmaz, bu bilinmeyen konuşmuş muhteşem güzelliğine herkes büyük ilgi gösterir. Sindirella ve prens öyle bir zarafetle dans eder ki herkesin hayranlığı artar. Prens ertesi gün için Sindirella'yı tekrar baloya davet eder. Sindirella gece 12 olmadan salondan ayrılır ve periden ertesi gün için de ona yardım etmesini ister. Sindirella ertesi gün de baloya gider ancak bu sefer ayrılması gereken saati kaçırmaz ve koşarak ordan ayrılmak zorunda kalır. Sindirella aceleyle saraydan çıkarken ayakkabılarından birini düşürür. Dans ettiği prens âşık olduğu Sindirella'yı bulmak için cam ayakkabıyı ülkedeki tüm kadınlara giydirir. Sonunda prens Sindirella'yı bulur ve evlenirler. Sindirella da böylece mutsuz hayatından kurtulur ve hayalini kurduğu yaşama sahip olur. Sindirella hayatı boyunca kendisine kötülük yapan üvey annesini ve üvey kız kardeşlerini affeder. Hatta onların zengin ve soylu erkeklerle evlenip mutlu olmalarını sağlar. Hep birlikte sarayda mutlu mesut yaşarlar (Perrault, 1697).

Görüldüğü gibi Sindirella; iyi kalpli, kendisine yapılan kötülüğe rağmen nazik davranmaya devam eden, başına gelenleri kabullenmiş, sorunları çözmeye çalışmayan, mücadele etmeyen, duygusal ve hayalperest, affedici güzel bir kızdır. Bu nedenle Cendrillon masalında çizilen bu kadın tasviri ile Andromeda mitindeki kadın tasvirinin; "yapılan kötülüklere direnmeme, kurtulmak için çaba sarf etmeme, itiraz etmeme, sabretme, eylemsiz kalma" gibi açılardan paralellik gösterdiğini söylemek mümkündür. Masalda çizilen erkek karakteri ise yine Andromeda mitine çok benzer şekilde "bir kadını yaşadığı sorunlardan kurtaran,

onu koruyan ve hayatını düzelterken kişi” temsil etmektedir. Saha ve Safri'nin (2016) de belirttiği üzere Perrault'un Sindirella'sı bir kadının hayatının bir adam tarafından kurtarılabilmesine dair örneklerden birini teşkil etmektedir.

Masalın yaygın olarak bilinen diğer bir varyasyonu ise Grimm Kardeşler olarak da bilinen Jacob Grimm ve Wilhelm Grimm tarafından yazılan “Aschenputtel” isimli masaldır. Aschenputtel, külkedisi anlamına gelmektedir. İngilizce'ye Cindirella, Türkçe'ye ise Sindirella/Külkedisi olarak çevrilmiştir. Bu varyasyon, araştırma kapsamında içerik analizine dâhil edildiğinden ana hatlarıyla aşağıda verilmiştir.

Cinderella Masalı (Aschenputtel)

Sindirella annesi ve babası ile mutlu, mesut ve varlıklı bir hayat yaşamaktadır. Babası soylu olmayan ancak zengin bir adamdır. Ancak bir gün annesi hastalanır ve kızını yanına çağırıp ona her zaman iyi bir kız olmasını söyler. Annesi ölünce babası, iki kızı olan bir kadınla evlenir. Sindirella'nın üvey annesi kötü kalpli, sinirli ve kıskanç bir kadındır. Üvey kız kardeşleri ise güzel görünümlü ancak kötü kalpli insanlardır. Sindirella; duygusal, hayalperest, kendisini kurtaracak bir erkeğin bir gün geleceğine inanan çok güzel bir kızdır. Kıskanç üvey annesi ve üvey kız kardeşlerinin kötülüklerine maruz kaldığı halde onlara karşı her zaman nazik davranır. Onlar için ev içinde sürekli çalışır, hizmetçilik yapar ve hiçbir şeye itiraz etmez. Akşama kadar çalışıp çabalar ve bir yatağı olmadığı için küllerin arasında uyumak zorunda kalır. Bir gün sarayda ülkenin tüm genç kızlarının davetli olduğu üç günlük bir şenlik düzenlenir. Sindirella'nın üvey kardeşleri günlerce baloya katılmak için hazırlık yapar ancak Sindirella'nın baloya katılmasına izin vermezler. Sindirella balo gecesi kız kardeşleri gittikten sonra çok üzülür ve ağlamaya başlar. Tanrı, Sindirella için kuşlar gönderir ve kuşlar Sindirella'nın baloya katılmasına yardım eder. Sindirella baloya katılır ve prensle dans eder. Ertesi gün yine kuşların yardımıyla tekrar baloya gider. Ancak bu sefer balo salonundan ayrılırken altın ayakkabılarından birini düşürür. Prens dans ettiği ve âşık olduğu kıızı bulmak için altın ayakkabıyı ülkedeki tüm kadınlara giydirir. Prens Sindirella'nın yaşadığı eve gelir. Üvey kız kardeşlerinden birine ayakkabıyı giydirir. Kızın ayak parmaklarından biri ayakkabının dışında kalır. Annesi prenses olduğunda yürümesi gerekmeyeceğini söyler ve kızından ayak parmağını kesmesini ister. Kız parmaklarından birini keser ancak ayakkabı yine de olmaz. Sıra diğer kıza gelmiştir. Onun da topuğu ayakkabıya girmez. Annesi bu kızına da aynı şeyi söyleyerek topuğunu kesmesini ister. Kız topuğunu kesmesine rağmen ayakkabı ayağına uymaz. Sıra Sindirella'ya gelir ve altın ayakkabı Sindirella'nın ayağına uyar. Böylelikle Sindirella hayallerindeki prensle evlenir ve mutlu mesut yaşar. Sindirella o güne kadar kendisine kötü davranan ve eziyet eden üvey annesini ve üvey kız kardeşlerini asla affetmez. Tanrı'nın yolladığı kuşlar üvey kız kardeşlerin gözlerini oyup kör ederek onları cezalandırır (Bros Grimm, 1963).

Grimm kardeşlere ait “Cinderella” masalı Perrault'un “Cendrillon”una, “kurtarılan kadın” teması açısından büyük oranda benzerlik göstermektedir. Bu benzerlikle beraber, Cendrillon masalından farklı olarak bu varyasyonda korkutucu motiflere yer verilmiştir. Sindirella'nın kız kardeşlerinin, ayakkabı olsun diye ayak parmaklarını ve topuklarını kesmeleri, masalın sonunda Tanrı'nın gönderdiği kuşların üvey kız kardeşlerin gözlerini kör ederek onları cezalandırması bu motiflere örnek olarak gösterilebilir. Görüldüğü gibi gerek Perrault gerekse Grimm Kardeşler varyasyonlarında benzer konu, karakterler ve olaylar bulunmaktadır. Ancak iki masal vermek istediği ahlaki mesajlar açısından ayrılmaktadır. Sözü edilen ilk varyasyonda sonsuz merhamet ve affediciliğe

vurgu yapılmışken, diğer varyasyonda kötülüklerin her zaman cezalandırılacağına vurgu yapılmıştır.

Birçok peri masalı hikâyesi, kültür farklılıklarına uyum sağlamak için değiştirilmiş ve yeniden yazılmıştır. Sindirella yıllar içinde değişen bu masallardan birini teşkil etmektedir. Sindirella masallarının tamamı olay örgüsü bakımından benzerdir ancak yazar; masalın temasını, olay örgüsünü, detayları vb. tamamen yazdığı toplumun özelliklerine göre belirler. Çünkü masalın yazılma şeklini belirleyen asıl öge dinleyici veya okuyucudur. Bu nedenle yazar, toplumu rahatsız etmeyecek bir üslupta yazmaya özen gösterir. Toplumun kültürel yapısı, cinsiyetlere yüklediği roller, kalıpyargılar, değerler vb. masalın kabul görmesinde önemlidir. Masallar toplumun bu özelliklerinden etkilenirken aynı zamanda verdiği mesajlarla da genç nesilleri etkiler. Örneğin “çaresizce kurtarıcısını bekleyen kadın” toplumsal cinsiyet temelinde oluşturulmuş bir karakterdir. Aynı zamanda masalda sözü edilen bu karakter küçük yaşta masalı dinleyen genç kadınları etkileyerek toplumsal cinsiyetin yeniden üretilmesine de aracılık etmiş olur. Nitekim bu nedenle de özellikle iş yaşamında eylemsizce bekleyen, mücadele etmeyen, fark edilmeyi ve kurtarılmayı bekleyen kadınların yaşadığı ruhsal durum Sindirella Kompleksi olarak adlandırılmıştır.

“Sindirella Kompleksi” kavramı Colette Dowling tarafından 1981 yılında yazılan “The Cinderella Complex: Women’s Hidden Fear of Independence” isimli kitap ile popülerlik kazanmıştır. Yazar eserinde çağdaş kadını engelleyen temel gücün, kişisel ve ruhsal bağımlılık olduğunu belirtmiştir. Yazara göre bu güç; bastırılmış tutum ve korkulardan oluşmakta, kadınları akıl ve yaratıcılık yeteneğini etkin kullanmaktan alıkoymaktadır.

Andromeda/Sindirella Kompleksi “dışa bağımlı olmayı içselleştirmiş ve bu nedenle de bağımsız olamayan kadınların içinde buldukları ruhsal durum” olarak tanımlanabilir. Bu kompleksi bir kadının içinde bulunduğu olumsuz koşullardan kurtulmak için bir erkeğe ihtiyaç duyması olarak tanımlamak da mümkün görünmektedir (Akkaya, 2020). Araştırmalar bu kompleksin birbirinden farklı birçok boyuttan oluştuğunu göstermektedir. Örneğin Gündüz’e (2017) göre bu kompleksin (i) kendine güvenmeme, (ii) bir erkeğin himayesine girme ihtiyacı duyma, (iii) sürekli çalışıp didinerek karşılığında ödül bekleme, (iv) sürekli mükemmel bir iş ya da terfi beklentisi, (v) masal kahramanının özendiriciliğine kendini kaptırma, (vi) bağımsız olma korkusunun beraberinde getirdiği başkalarına bağlı yaşama isteği ve (vii) başkalarının istek ve ihtiyaçlarını üstün tutma olmak üzere yedi boyutu vardır. Başka bir araştırmada ise kompleksin beş boyutlu olduğundan söz edilmiştir. Buna göre; kendine güven sorunu yaşama, toplumun beklentilerine uygun yetiştirilme, toplumun beklentilerini içselleştirme ve bu beklentilere uygun davranma, düşük benlik saygısı ve yüksek kaygı düzeyi bu boyutları oluşturmaktadır (Saha ve Safri, 2016).

Görüldüğü gibi her iki çalışmada da kompleksin boyutları bir bakıma kompleksin ortaya çıkmasına neden olan faktörleri ifade etmektedir. Bu nedenle

Andromeda mitinde ve Sindirella masallarında çizilen kadın tasvirinin iyi okunması kompleksin iyi anlaşılmasında büyük önem arz etmektedir. Bu amaçla bu araştırmada bütünlüycü bir bakış açısı benimsenmiş, daha önce yapılan boyutlandırmalar da dikkate alınarak Andromeda miti, Cendrillon ve Cinderella masallarına ait metinler içerik analizi ile analiz edilmiş ve Andromeda Kompleksi'nin boyutları belirlenmeye çalışılmıştır. Bu araştırmanın genel amacı, kadınların bilinçli veya bilinçsiz şekilde yaşadıkları kurtarıcı bekleme sendromunu ifade eden Andromeda Kompleksi'ni bu komplekse temel oluşturan üç ana anlatıya dayalı olarak analiz etmektir. Bu genel amaç doğrultusunda "Andromeda, Perrault-Cendrillon ve Grimms-Cinderella masallarında Andromeda Kompleksi'ne neden olan faktörler nelerdir?" sorusuna yanıt aranmıştır.

Yöntem

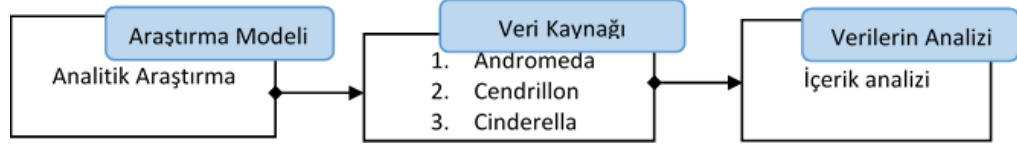
Bu bölümde; araştırma deseni, veri kaynağı, verilerin analizi, inandırıcılık ve etiğe ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

Araştırma Deseni

Andromeda Kompleksi'nin alt boyutlarını; Yunan mitlerinden biri olan "Andromeda", Charles Perrault'a ait "Cendrillon" masalı ve Grimm Kardeşlere ait "Cinderella" masalı olmak üzere üç anlatıyı temel alarak ortaya çıkarmayı amaçlayan bu araştırma nitel araştırma yöntemlerinden bir olan "analitik araştırma" modelinde tasarlanmıştır. Analitik araştırma; verileri olaylar, fikirler ve eserler gibi bileşenlerine ayırarak inceleyen bir araştırma tekniğidir. Analitik çalışmalar, herbiri hem nitel hem de nicel araştırma tekniklerini kullanan tarih, hukuk, kavramlar ve karma yöntem araştırmalarının alt alanlarına ayrılabilir. Analitik araştırma; temalar, örüntüler ve bakış açıları aramak için metinlerin ve arşivlerin incelenmesini içerir. Toplanan veriler, bağlamları ışığında yorumlanmalıdır (McMillan, 2004; akt. Ersoy, 2015). Bu araştırmada, Andromeda Kompleksi'ne temel oluşturan üç ana anlatı (Andromeda, Cendrillon, Cinderella) doküman olarak kabul edilmiş ve araştırma doküman araştırması olarak gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda araştırmada, Andromeda Kompleksi'nin alt boyutları yazılı edebî metinler aracılığıyla tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu nedenle veriler doküman analizlerinde başvurulan içerik analizi ile analiz edilmiş ve yorumlanmıştır. Doküman analizi olgu ve olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin incelenmesi ve yorumlanması etkinliklerini kapsamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Araştırma süreci Şekil 1'de verilmiştir.

Şekil 1.

Araştırma Sürecinin Şematik Olarak Gösterimi.

Veri Kaynağı

Araştırmanın temel veri kaynağı olarak Yunan mitlerinden biri olan "Andromeda", Charles Perrault'a ait "Cendrillon" masalı ve Grimm Kardeşlere ait "Cinderella" masalı olmak üzere üç anlatı kullanılmıştır. Bu bağlamda Andromeda miti anonim bir anlatı olduğu için, alanda önde gelen üç temel mitoloji sözlüğünden (Erhat, 1993; Grimal, 1997; William, 1862) derlenmiştir. Araştırmada veri kaynağı olarak kullanılan ikinci anlatı Fransız yazar Charles Perrault'a (1697) ait "Cendrillon ou la Petite Pantoufle de Verre" isimli masaldır. Masal kısaca "Cendrillon" ismiyle anıldığından araştırmada da bu kullanım tercih edilmiştir. Araştırmanın üçüncü veri kaynağı olan anlatı ise Grimm Kardeşler olarak da bilinen Jacob Grimm ve Wilhelm Grimm (1863) tarafından yazılan ve İngilizce'ye "Cinderella" olarak çevrilen "Aschenputtel" isimli masaldır.

Verilerin Analizi

Araştırmada üç anlatıdan elde edilen veriler araştırmanın amaçları doğrultusunda araştırmacı tarafından düzenlenmiştir. İçerik analizi sürecinde anlatılarda geçen belli ifadelerden yola çıkılarak ana temalar oluşturulmuştur. Temaları isimlendirmede kullanılan kavramların birçoğu metinlerde doğrudan kullanılmamış, ifadeler araştırmacı tarafından literatürdeki karşılıkları bulunarak kavramlaştırılmıştır. Daha sonra araştırmacı tarafından geliştirilen kodlama formu yardımıyla veriler ilgili temalara kodlanarak alt temalar oluşturulmuştur. Miles ve Huberman'a (1994) göre kodlamanın üç farklı türü vardır. Buna göre (1) kodlama önceden belirlenmiş kavramlara göre yapılabilir, (2) kodlama verilerden çıkarılan kavramlara göre yapılabilir ve (3) kodlama araştırma probleminin kapsayıcı yapısına göre yapılabilir. İçerik analizinde veriler birbirine benzeyen kavramlar ve temalar etrafında toplanarak, okuyucunun anlayabileceği biçimde yorumlanmıştır (Creswell, 2014). Üç anlatının içerik analizi şu aşamalar izlenerek yapılmıştır: 1) tek tek okuyarak kodlama, 2) kodları belirli temalar altında toplama, 3) kodların ve temaların uygunluğunu gözden geçirme, 4) temalara son halini verme ve 5) temaları yorumlama. Ortaya çıkan tema ve alt temalar, bulgular başlığında verilmiştir.

İnandırıcılık ve Etik

Araştırma kapsamında yapılan alanyazın taramasında, Andromeda Kompleksi'nin boyutlarının yalnızca bir metinde çizilen kadın tasviri üzerinden

belirlendiği görülmüştür. Bu nedenle bu araştırmada kapsam geçerliğini sağlamak adına; Yunan mitlerinden biri olan “Andromeda” miti ile birlikte Charles Perrault'a ait “Cendrillon” masalı ve Grimm Kardeşlere ait “Cinderella” masalı birlikte değerlendirilerek kompleksin boyutları belirlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca araştırmada analize alınan bu üç anlatıdaki ifadeler; veri kaybını en aza indirmek hazırlanan tema/alt tema formuna kodlanarak analiz edilmiştir. Kodlamaların güvenilirliğini sağlamak içinse kodlamalar başka bir uzman tarafından tekrar yapılmıştır. Kodlamaların güvenilirliği Miles ve Huberman'ın (1994) önerdiği güvenilirlik formülü ile hesaplanmış ve güvenilirliğin %81 olduğu görülmüştür. Dolayısıyla kodlamaların güvenilir olduğunu söylemek mümkündür.

Bulgular

İçerik analizine tabi tutulan üç yazılı metinden elde edilen bulgulara göre Andromeda Kompleksi “bireysel faktörler” ve “toplumsal faktörler” olmak üzere iki temaya ayrılmaktadır. Bu temalar bu araştırma için aynı zamanda “Andromeda Kompleksi'ne neden olan faktörleri” ya da başka bir deyişle “Andromeda Kompleksi'nin boyutları”nı temsil etmektedir. Araştırmada bu temaların altına kodlanan ifadelerden de alt temalara gidilmiştir. Alt temalar öncelikle tabloda özetlenmiş ardından betimsel bir anlatımla yorumlanmıştır.

“Özgüven eksikliği, duygusal olma, hayalperestlik, bağımlı olma, mücadeleye olmama, kurtarıcının geleceğine dair inanç, toplumsal cinsiyet rollerini içselleştirme” bireysel faktörler temasına kodlanan alt temaları oluşturmaktadır. Her ne kadar toplumsal cinsiyet bir dış faktör olsa da bu faktörün rolleri içselleştirme durumuna göre değişkenlik göstereceği düşüncesinden hareketle “toplumsal cinsiyet rollerini içselleştirme” bireysel faktör olarak alınmıştır.

“Toplumsal cinsiyet, cinsiyet ayrımcılığı, stereotipler” ise toplumsal faktörler temasının alt temalarını oluşturmaktadır. Bu alt temalar -temalarda olduğu gibi- bu araştırma için aynı zamanda “Andromeda Kompleksi'ne neden olan faktörleri” ya da başka bir deyişle “Andromeda Kompleksi'nin boyutları”nı temsil etmektedir. Alt temalar öncelikle tabloda özetlenmiş ardından betimsel bir anlatımla yorumlanmıştır. Araştırmanın bulguları araştırmanın amacı doğrultusunda yorumlanmıştır. Bulgular, “bireysel faktörler” teması ve bu temaya ait alt temalar, ardından “toplumsal faktörler” teması ve bu temaya ait alt temalar şeklinde bir sıra izlenerek sunulmuştur.

Andromeda, Perrault-Cendrillon ve Grimms-Cinderella Masallarında Andromeda Kompleksine Neden Olan Bireysel Faktörler

Araştırmada Andromeda Kompleksi'nin alt boyutlarına, masalarda geçen ifadelerden yola çıkılarak ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda içerik analizine

tabi tutulan üç yazılı metinde, kadın kahramanın özellikleri ile ilgili ifadeler incelenmiş ve “bireysel faktörler” temasına kodlanmıştır. Temaya kodlanan ifadeler, daha açıklayıcı olması ereğiyle literatürdeki karşılığı olan kavramlarla ifade edilmiştir. Bu bağlamda incelenen metinlerde masal kahramanı kadınların özelliklerinden yola çıkılarak ulaşılan “bireysel faktörler” Tablo 2’de gösterilmektedir.

Tablo 2.

Andromeda, Perrault-Cendrillon ve Grimms-Cinderella Masallarında Andromeda Kompleksine Neden Olan Bireysel Faktörlere İlişkin İfadelerin Dağılımı

Tema	Alt Tema	Andromeda Miti (Andromeda)	Perrault Varyasyonu (Cendrillon)	Grimms Varyasyonu (Cinderella)
Bireysel Faktörler	Özgüven eksikliği		✓	✓
	Duygusal olma		✓	✓
	Hayalperestlik		✓	✓
	Bağımlı olma	✓	✓	✓
	Mücadeleci olmama	✓	✓	✓
	Kurtarıcının geleceğine dair inanç	✓	✓	✓
	Toplumsal cinsiyet rollerini içselleştirme	✓	✓	✓

Tablo 2’ye göre, “özgüven eksikliği”, “duygusal olma”, “hayalperestlik”, “bağımlı olma”, “mücadeleci olmama”, “kurtarıcının geleceğine dair inanç” ve “toplumsal cinsiyet rollerini içselleştirme” bireysel faktörler temasının alt temalarını oluşturmaktadır.

Tablo 2’de görüldüğü üzere hem Andromeda mitinde hem de Perrault’un Cendrillon masalı ve Grimm Kardeşler’in Cinderella masalında, kadın kahramanla ilgili “bireysel faktörler” temasına kodlanan ifadeler yer almaktadır. Buna göre her üç metinde kadın kahramanın başka birine bağımlı olma eğiliminin olduğuna ilişkin unsurlar tespit edilmiştir. Metinlerde bağımlı olma kavramı doğrudan kullanılmamış olmakla birlikte tasvir edilen kadın tipinin başka bir insana ihtiyaç duyması ya da tabi olması durumlarına işaret eden ifadelere aşağıda yer verilmiştir.

“... Andromeda babasının isteği üzerine amcası ile sözlenmiştir...” (Andromeda Miti)

“... Sindirella kendisine kötü davranan üvey annesi ve üvey kardeşlerinin tüm isteklerini yerine getirir... Sindirella hayatı boyunca kendisine kötülük yapan üvey annesini ve üvey kız kardeşlerini affeder...” (Cendrillon)

"... Sindirella kıskanç üvey annesi ve üvey kız kardeşlerinin kötülüklerine maruz kaldığı halde onlara karşı her zaman nazik davranır..." (Cinderella)

Tablo 2'de görüldüğü üzere, her üç metinde de kadın kahramanın mücadelecisi olmadığına ilişkin unsurlar yer almaktadır. Mücadelecisi olmama kavramı doğrudan kullanılmamış ancak metinlerde yaşadığı haksızlıklarla savaşmayan ve itiraz etmeyen bir kadın tasviri çizildiği tespit edilmiştir. Bu tasvire ilişkin ifadeler şu şekildedir:

"... Kral sonunda bu durumu kabul etmeye mecbur kalmış ve kızını bir kayaya zincirleyip ejderhaya kurban etmeye karar vermiştir. Kayaya zincirlenen Andromeda, öylece beklemeye başlamıştır..." (Andromeda Miti)

"... Sindirella itiraz etmeden evin bütün işlerini yapan, buna rağmen sevilmeyen ve ilgilenilmeyen, küçümsenen... bir kızdır..." (Cendrillon)

"... Sindirella ... onlar için ev içinde sürekli çalışır, hizmetçilik yapar ve hiçbir şeye itiraz etmez..." (Cinderella)

Araştırma bulgularına göre hem Andromeda mitinde hem de Sindirella masallarının varyasyonlarında kurtarıcının geleceğine dair inanç besleyen bir kadın tasviri çizilmiştir. Daha açıklayıcı olması adına metinlerde bu tasvire işaret eden ifadeler aşağıda sunulmuştur.

"...Kayaya zincirlenen Andromeda, öylece beklemeye başlamıştır... O sırada kanatlı atı Pegasus'un sırtında göklerde uçan Perseus, güzel Andromeda'yı görmüş ve âşık olmuştur... Andromeda kendisini kurtaran Perseus'la evlenmiştir..." (Andromeda Miti)

"... Sonunda prens Sindirella'yı bulur ve evlenirler... Sindirella da böylece mutsuz hayatından kurtulur ve hayalini kurduğu yaşama sahip olur..." (Cendrillon)

"...Sindirella; ... kendisini kurtaracak bir erkeğin bir gün geleceğine inanan çok güzel bir kızdır... Böylelikle Sindirella hayallerindeki prensle evlenir ve mutlu mesut yaşar..." (Cinderella)

Toplumun kadın ve erkeklerden sergilemesini beklediği rol kalıplarını ifade eden toplumsal cinsiyet kavramına ilişkin yapılan incelemede, içerik analizine tabi tutulan her üç metinde de kadın kahramanın toplumsal cinsiyet rollerini içselleştirdiğine dair dolaylı ifadeler kullanıldığı tespit edilmiştir.

"...Halk kral Cepheus'a kızı Andromeda'yı kurban etmesi konusunda baskı yapmıştır. Kral sonunda bu durumu kabul etmeye mecbur kalmış ve kızını bir kayaya zincirleyip ejderhaya kurban etmeye karar vermiştir. Kayaya zincirlenen Andromeda, öylece beklemeye başlamıştır... Andromeda babasının isteği doğrultusunda daha önceden amcası Phineus ile sözlenmiştir..." (Andromeda Miti)

"Sindirella evin bütün işlerini yapan ... bir kızdır..." (Cendrillon)

"...Sindirella; ... çok güzel bir kızdır. Kıskanç üvey annesi ve üvey kız kardeşlerinin kötülüklerine maruz kaldığı halde onlara karşı her zaman nazik davranır. Onlar için ev içinde sürekli çalışır, hizmetçilik yapar ve hiçbir şeye itiraz etmez..." (Cinderella)

Tablo 2’de de belirtildiği üzere özgüven eksikliği, duygusal olma ve hayalperestlik alt temalarına ilişkin ifadeler Andromeda mitinde görülmezken diğer iki metinde görülmüştür. Kadın kahramanın özgüven eksikliği yaşadığı, metinlerde doğrudan yer almamaktadır. Ancak kadının kendi kararlarını verememesi ve yapacağı şeyler için diğerlerinin izin vermesi gerektiğini düşünmesine işaret eden ifadeler kadının özgüven sorunu yaşamasıyla ilişkilendirilmiş bu nedenle de bu alt temaya kodlanmıştır. Özgüven eksikliği alt temasına kodlanan ifadeler şu şekildedir:

“... Bir gün sarayda ülkenin tüm genç kızlarının davetli olduğu bir balo düzenlenir. Sindirella'nın üvey kardeşleri günlerce güzelleşmek için hazırlık yapar ancak Sindirella'nın baloya katılmasına izin vermezler...” (Cendrillon)

“...Bir gün sarayda ülkenin tüm genç kızlarının davetli olduğu üç günlük bir şenlik düzenlenir. Sindirella'nın üvey kardeşleri günlerce baloya katılmak için hazırlık yapar ancak Sindirella'nın baloya katılmasına izin vermezler...” (Cinderella)

Araştırma bulgularına göre, kadın kahramanın duygusal olduğuna ilişkin ifadeler yalnızca Sindirella masalı varyasyonlarında rastlanmıştır. Kadın tasvirinde kahramanın duygusal olduğu doğrudan ifade edilmiştir. Sözü edilen ifadeler aşağıda sunulmuştur.

“...Sindirella itiraz etmeden evin bütün işlerini yapan ... duygusal ... bir kızdır ... Sindirella balo gecesi kız kardeşleri gittikten sonra çok üzülür ve ağlamaya başlar...” (Cendrillon)

“...Sindirella; duygusal, ... çok güzel bir kızdır ... Sindirella'nın üvey kardeşleri günlerce baloya katılmak için hazırlık yapar ancak Sindirella'nın baloya katılmasına izin vermezler. Sindirella balo gecesi kız kardeşleri gittikten sonra çok üzülür ve ağlamaya başlar...” (Cinderella)

Tablo 2’de görüldüğü üzere kadın kahramanın hayalperest olduğuna ilişkin ifadeler Andromeda mitinde rastlanmamıştır. Ancak Sindirella masalının varyasyonları incelendiğinde gerek Cendrillon gerekse Cinderella masalında hayalperest bir kadın tasviri çizilmiştir. Ayrıca bu tasvirde hayalperestlik kavramı doğrudan kullanılmıştır.

“... Sindirella ... hayalperest, ... bir kızdır... Sindirella da böylece mutsuz hayatından kurtulur ve hayalini kurduğu yaşama sahip olur...” (Cendrillon)

“... Sindirella hayalperest, ... bir kızdır... Böylelikle Sindirella hayallerindeki prensle evlenir ve mutlu mesut yaşar...” (Cinderella)

Andromeda, Perrault-Cendrillon ve Grimms-Cinderella Masalarında Andromeda Kompleksine Neden Olan Toplumsal Faktörler

İçerik analizine tabi tutulan üç yazılı metinde, kadın kahramanı etkileyen dış faktörler incelenmiş ve “toplumsal faktörler” temasına kodlanmıştır. Temaya kodlanan ifadeler, daha açıklayıcı olması amacıyla literatürdeki karşılığı olan

kavramlarla ifade edilmiştir. Bu bağlamda incelenen metinlerden elde edilen “toplumsal faktörler” Tablo 3’te gösterilmektedir.

Tablo 3.

Andromeda, Perrault-Cendrillon ve Grimms-Cinderella Masallarında Andromeda Kompleksine Neden Olan Toplumsal Faktörlere İlişkin İfadelerin Dağılımı

Tema	Alt Tema	Andromeda Miti (Andromeda)	Perrault Varyasyonu (Cendrillon)	Grimms Varyasyonu (Cinderella)
Toplumsal Faktörler	Toplumsal cinsiyet	✓	✓	✓
	Cinsiyet ayrımcılığı		✓	✓
	Stereotipler		✓	✓

Tablo 3’te görüldüğü üzere, “toplumsal cinsiyet”, “cinsiyet ayrımcılığı” ve “stereotipler”, “toplumsal faktörler” temasının alt temalarını oluşturmaktadır. Üç anlatıda da “toplumsal faktörler” temasına kodlanan ifadeler yer almaktadır. Buna göre her üç metinde de toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin ifadeler rastlanmıştır. “Cinsiyet ayrımcılığı” ve “stereotipler” alt temasına ilişkin ifadeler ise Andromeda mitinde rastlanmazken diğer metinlerde rastlanmıştır.

Toplumsal cinsiyet cinsiyetlere yüklenen ve toplum tarafından oluşturulan yapay rol kalıpları anlamına gelmektedir. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet kavramına ilişkin ifadeler hem Andromeda mitinde hem de Sindirella masalının varyasyonlarında rastlanmıştır. Bu ifadeler şu şekildedir:

“... Halk kral Cepheus’a kızı Andromeda’yı kurban etmesi konusunda baskı yapmıştır. Kral sonunda bu durumu kabul etmeye mecbur kalmış ve kızını bir kayaya zincirleyip ejderhaya kurban etmeye karar vermiştir... Andromeda kendisini kurtaran Perseus’la evlenmiştir.” (Andromeda Miti)

“... Sindirella itiraz etmeden evin bütün işlerini yapan, ... hayalperest, duygusal, öz annesi kadar iyi kalpli ve çok güzel bir kızdır... bu bilinmeyen konunun muhteşem güzelliğine herkes büyük ilgi gösterir... Dans ettiği prens âşık olduğu Sindirella’yı bulmak için cam ayakkabıyı ülkedeki tüm kadınlara giydirir. Sonunda prens Sindirella’yı bulur ve evlenirler. Sindirella da böylece mutsuz hayatından kurtulur ve hayalini kurduğu yaşama sahip olur...” (Cendrillon)

“...Sindirella; duygusal, hayalperest, ... çok güzel bir kızdır. Kıskanç üvey annesi ve üvey kız kardeşlerinin kötülüklerine maruz kaldığı halde onlara karşı her zaman nazik davranır. Onlar için ev içinde sürekli çalışır, hizmetçilik yapar ve hiçbir şeye itiraz etmez... Prens dans ettiği ve âşık olduğu kızı bulmak için altın ayakkabıyı ülkedeki tüm kadınlara giydirir... Böylelikle Sindirella hayallerindeki prensle evlenir ve mutlu mesut yaşar...” (Cinderella)

Tablo 3’te görüldüğü gibi Sindirella masalının varyasyonlarında çizilen kadın tasvirlerinde cinsiyet ayrımcılığına ilişkin ifadeler yer verilmiştir. Ancak bu ifadelerde cinsiyet ayrımcılığı ya da cinsiyete dayalı ayrımcılık gibi kavramlara

doğrudan yer verilmemiş dolaylı yoldan bu kavramlara atıfta bulunulmuştur. Bu ifadeler daha açıklayıcı olması adına aşağıda sunulmuştur.

"Sindirella ... evin bütün işlerini yapar... Kralın oğlu, kimsenin tanımadığı büyük bir prensesin gelişi kendisine haber verildiğinde, onu almaya gider. Onu arabadan indirir ve balo salona götürür... Dans ettiği prens âşık olduğu Sindirella'yı bulmak için cam ayakkabıyı ülkedeki tüm kadınlara giydirir. Sonunda prens Sindirella'yı bulur ve evlenirler. Sindirella da böylece mutsuz hayatından kurtulur ve hayalini kurduğu yaşama sahip olur... Hatta onların zengin ve soylu erkelerle evlenip mutlu olmalarını sağlar..." (Cendrillon)

"... Sindirella ... ev içinde sürekli çalışır, hizmetçilik yapar... Prens dans ettiği ve âşık olduğu kızı bulmak için altın ayakkabıyı ülkedeki tüm kadınlara giydirir... Böylelikle Sindirella hayallerindeki prensle evlenir ve mutlu mesut yaşar..." (Cinderella)

Araştırma bulgularına göre stereotiplere doğrudan olmasa da dolaylı olarak yalnızca Sindirella masallarında yer verilmiştir. Stereotip kısaca kalıpyargı anlamına gelmektedir. Sindirella masallarında geçen kalıpyargıları; "üvey anne ve kardeşler kötü kalplidir, bir kadının mutluluğu bazı kurallara uymasına bağlıdır, flört ilişkilerinde erkek daha girişken olmalıdır, iyilikler her zaman ödüllendirilir, kötülükler cezasız kalmaz" vb. okumak mümkündür. Bu ifadelere aşağıda yer verilmiştir.

"... Üvey annesi kötü kalpli ve sinirli bir kadındır. Üvey kız kardeşleri ise Sindirella'dan daha az güzel, anneleri gibi sinirli ve kötü kalplidir... Sindirella'nın bu muhteşem gecede uyması gereken tek kural gece 12'de evde olmasıdır. Kralın oğlu, kimsenin tanımadığı büyük bir prensesin gelişi kendisine haber verildiğinde, onu almaya gider... bu bilinmeyen konunun muhteşem güzelliğine herkes büyük ilgi gösterir... Sindirella hayatı boyunca kendisine kötülük yapan üvey annesini ve üvey kız kardeşlerini affeder. Hep birlikte sarayda mutlu mesut yaşarlar..." (Cendrillon)

"... Sindirella'nın üvey annesi kötü kalpli, sinirli ve kıskanç bir kadındır. Üvey kız kardeşleri ise güzel görünümlü ancak kötü kalpli insanlardır... Prens dans ettiği ve âşık olduğu kızı bulmak için altın ayakkabıyı ülkedeki tüm kadınlara giydirir. Prens Sindirella'nın yaşadığı eve gelir. Üvey kız kardeşlerinden birine ayakkabıyı giydirir... Böylelikle Sindirella hayallerindeki prensle evlenir ve mutlu mesut yaşar. Sindirella o güne kadar kendisine kötü davranan ve eziyet eden üvey annesini ve üvey kız kardeşlerini asla affetmez. Tanrı'nın yolladığı kuşlar üvey kız kardeşlerin gözlerini oyup kör ederek onları cezalandırır..." (Cinderella)

Sonuç ve Tartışma

Kadınların çalışma yaşamında erkek meslektaşlarına kıyasla geride kalmalarına neden olan psikomitolojik sendromlardan birini teşkil eden Andromeda Kompleksi bu araştırmanın konusunu oluşturmaktadır. Nitel araştırma yöntemlerinden "analitik araştırma" modelindeki bu çalışmanın amacı; Andromeda Kompleksi'ni, bu komplekse temel oluşturan üç anlatıya dayalı olarak analiz etmek ve kadınların yaşadığı Andromeda Kompleksi'nin boyutlarını belirlemektir. Bu amaçla komplekse ismini veren "Andromeda" miti, Charles Perrault'a ait "Cendrillon" ve Grimm Kardeşlere ait "Cinderella"

masalları olmak üzere üç anlatı içerik analizi tekniği kullanılarak bu masalarda çizilen kadın tasvirinin boyutları belirlenmeye çalışılmıştır.

Kadınların yaşadıkları sorunlarla mücadele etmek yerine kurtarıcı bir kahramanın gelmesini beklemeleri Andromeda Kompleksi'nin temelini oluşturmaktadır. Bu pasif bekleme durumu sorunu çözmemekte hatta beraberinde kadınları çoğunlukla erkek cinsine bağımlı kılmaktadır. Bu kompleks ismini Yunan mitlerinden birini teşkil eden Andromeda mitinden almıştır. Adı geçen mitte geçen mitolojik kadın kahraman, ülkesinin kurtulması için kurban edilmeyi kabul etmiş ve bu duruma itiraz etmemiş, aksine sessizce beklemeyi tercih etmiştir. Yaşadığı sorunlar karşısında sabırla bekleyen, mücadele etmeyen güzel kadın tasviri Andromeda mitinde olduğu gibi sonraki yıllarda da birçok anlatıya konu edilmiştir. Andromeda'ya en yakın kadın karaktere dünyaca ünlü Sindirella masallarında rastlamak mümkündür. Gerek bu nedenle gerekse güncel olması nedeniyle Andromeda Kompleksi kavramı sonraları yerine Sindirella Kompleksi kavramına bırakmıştır.

Sindirella, yüzlerce varyasyonu olan başta Avrupa olmak üzere birçok yerde yaygın olarak bilinen bir masaldır ve Andromeda mitine benzer özellikler gösteren bir kadın tasviri çizmektedir. Bu nedenle hem mitin hem Sindirella masalının kadın kahramanlarının özelliklerinin iyi okunması kompleksin iyi anlaşılmasında büyük önem arz etmektedir. Bu amaçla bu araştırmada Andromeda miti, Sindirella masallarının en yaygın bilinen iki varyasyonu (Perrault/Grimms) ele alınmış ve içerik analizi ile kompleksin boyutları ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Analiz sonucunda, biri kadının kendisinden diğeri toplumdaki kaynaklanan iki tema belirlenmiştir. Buna göre; "özgüven eksikliği, duygusal olma, hayalperestlik, bağımlı olma, mücadelecilik olmama, kurtarıcının geleceğine dair inanç, toplumsal cinsiyet rollerini içselleştirme" kadının kendisinden kaynaklı başka bir deyişle bireysel faktörlerden kaynaklanan boyutunu oluşturmaktadır. Kompleksin toplumsal faktörler boyutu ise toplumsal cinsiyet, cinsiyet ayrımcılığı ve stereotiplerden oluşmaktadır.

Araştırma sonuçlarına göre; hem Andromeda mitinde hem de Perrault'un Cendrillon masalı ve Grimm Kardeşler'in Cinderella masalında, komplekse neden olan "bireysel faktörler" yer almaktadır. Ancak bu faktörlerden "özgüven eksikliği, duygusal olma, hayalperestlik" Andromeda mitinde yer almazken Sindirella masalının her iki varyasyonunda da bulunmaktadır.

Sindirella masalının iki varyasyonunda da geçen; masal kahramanının kötülük ve haksızlıklara itiraz etmemesi ve her koşulda nazik davranmaya çalışması ile ilgili ifadeler; kahramanın özgüven eksikliği yaşadığını göstermektedir. Bu bulgu Saha ve Safri'nin (2016) araştırma bulgularıyla paralellik göstermektedir. Adı geçen araştırmacılar Sindirella Kompleksi'nin ilk boyutunun kendine güven sorunu yaşama olduğunu belirtmişlerdir. Özgüven eksikliğinin sebebi kadınların başarabilmek için gerekli bilgi, beceri ve yeteneğe sahip olmadıklarına kanaat getirmiş olmalarıdır. Özgüven başarıyı getiren en önemli faktörlerden biridir.

Kadınların yaşadıkları özgüven eksikliğini öğrenilmiş çaresizlik kavramıyla ilişkilendirmek de mümkündür. Öğrenilmiş çaresizlik organizmanın çabalarının başarısız olmasıyla, göstermiş olduğu tepki ve davranışların olayın sonucunu etkilemediğini öğrenmesi, sonucu değiştiremeyeceğine yönelik yaşadığı kaygı ve korku nedeniyle harekete geçme isteğinin azalması anlamına gelmektedir (Kümbül Güler, 2005). Barutçugil (2002) yaşamla baş etmeyi ve sorunlarla gerçekçi bir şekilde mücadele etmeyi sağlayan en önemli kişisel özelliklerden birinin özgüven olduğunu belirtmiştir. Araştırmacıya göre özgüven kişiye yetki vermekte ve çaba göstermeye özendirilmektedir. Özgüvenin güçlü olması ise kişinin başarıya ulaşmasını ve başarısından doyum almasını sağlamaktadır.

Araştırmada incelenen üç metinden ikisinde kadın kahramanın duygusal olduğuna dair ifadeler rastlanmıştır. Bu bağlamda Andromeda mitinde duygusallığa dair herhangi bir ifade yer almazken, Perrault'un Cendrillon masalında ve Grimm Kardeşler'in Cinderella masalında kadın kahramanın duygusal olduğuna ilişkin ifadeler tespit edilmiştir. Buna göre masalarda, yaşadığı zorluklar ve gördüğü kötü muameleler karşısında her gece ağlayan bir kadın tasvir edilmektedir. Duygusallığı nedeniyle sorunlarla başa çıkamayan, mantıklı kararlar alamayan ve çözüm bulamayan bu kadın tasviri, sadece masalarda bir hayal ürünü olarak kalmamış, günümüz modern kadını için de geçerliğini sürdürmeyi başarmıştır. Nitekim; Dowling (1981) Sindirella Kompleksi ile ilgili yazdığı kitabında; günümüz kadınlarının karşılaştıkları sorunlar karşısında, korkmadan zorlukları göğüsleyip çözüm bulma eğiliminde olmadıklarından ve bunda duygusal davranmalarının büyük payı olduğundan bahsetmektedir.

Görüldüğü gibi duygusallık masal kahramanları gibi günümüz kadınları için de sorun teşkil etmektedir. Nitekim birçok araştırmada kadınların duygusal olmalarının onları birçok alanda erkeklerin gerisinde bıraktığından söz edilmektedir. Örneğin; Bhasin (2014) kadınların toplumsal cinsiyet rollerini içselleştirip birçok alanda ilerlemeyi reddetmesinin duygusal olmaları ile ilişkili olduğunu belirtirken, Rosener (2006) kadınların duygusal olmalarının iş-aile yaşamları arasında çatışma yaşamalarına neden olduğunu bu çatışmanın da sonuç olarak kadınların iş yaşamında yükselmelerinin önünde engel teşkil ettiğini belirtmiştir.

Araştırma sonuçlarına göre, hayalperestlik ve kurtarıcının geleceğine dair inanca sahip olma da Andromeda Kompleksi'ne neden olan bireysel faktörleri teşkil etmektedir. Nitekim Gündüz (2017) de araştırmasında kadınların masal kahramanının yaşamının büyüleyiciliğine kendilerini kaptırmalarının Sindirella Kompleksi'ne neden olduğunu belirtmiştir. Bu iki faktör başka birine bağımlı olma ve başka biri tarafından kurtarıma umudu nedeniyle mücadelecilik olmama faktörlerini de beraberinde getirmektedir. Sindirella Kompleksi'nden söz eden ilk yazar olan Dowling (1981) de kitabında; kadınların çocukluktan itibaren sağlıklı ölçüde bağımlı olmaya özendirildiğini, kendine bakma, kendini koruma, kendini ortaya koyma konularında ise sağlıklı yetiştirilmediğini belirtmiştir. Yazara göre bu bağımsızlık korkusu olarak adlandırılabilir. Bağımsızlık korkusu; birine yaslanma,

çocukluktaki gibi bir başkası tarafından beslenme, tehlikelerden korunma ve gözetilme ihtiyaçlarını halen hissediyor olmaktan kaynaklanmaktadır. Başka bir deyişle bu ihtiyaçlar, kadınların yetişkinliğine dek uzanıp, kendilerini yetersiz hissetmelerine neden olmakta ve özgürlüğü/bağımsızlığı tercih etmemeleriyle sonuçlanmaktadır.

Araştırmada sonuçlarına göre, her üç anlatıda kadınların toplumsal cinsiyet rollerini içselleştirdiğine dair bulgulara rastlanmıştır. Buna göre hem Perrault hem de Grimms varyasyonlarında; kadının ev işlerini itirazsız yapması, uyumlu, sakin ve besleyici özelliklere sahip olması ayrıca bir erkek tarafından beğenilmeyi ve seçilmeyi kabullenmesi toplumsal cinsiyet rollerini içselleştirdiğine işaret etmektedir. Benzer şekilde Andromeda mitinde geçen ve kahramanın sessiz ve uyumlu olması, ayrıca bir erkek tarafından seçilmeyi yadırgamaması da toplumsal cinsiyet rollerini içselleştirdiğinin kanıtlarıdır. Bu bulgudan yola çıkılarak Andromeda Kompleksi'nin bir diğer boyutunun kadınların toplumsal cinsiyet rollerini içselleştirmeleri olduğu söylenebilir. Başka bir deyişle kadınlar toplum tarafından kendilerinden beklenen davranışları gösterme eğilimleri bu kompleksi yaşamalarına neden olmaktadır. Kadınların toplumsal değerleri ve toplumsal cinsiyet rollerini sorgulamadan içselleştirme eğiliminde olmaları Örucü, Kılıç ve Kılıç (2007) göre iş hayatında ilerlemelerinin önünde engel teşkil etmektedir.

Sonuç olarak kadınların özgüven eksikliği duymaları, duygusal ve hayalperest olmaları, bağımsızlık korkuları, bir kurtarcının gelip kendilerini kurtaracağına inandıkları için mücadele etmekten kaçınmaları ve toplum tarafından kendilerine atfedilen şekilde davranmaya meyilli olmaları Andromeda Kompleksi yaşamalarına neden olmaktadır. Andromeda Kompleksi de kadınların, iş hayatında ve kariyer basamaklarında ilerleyememelerine ya da kariyerlerinden vazgeçip eve geri dönmelerine, iş hayatında karşılaştıkları sorunlar karşısında sessiz kalmalarına ve mücadele etmekten kaçınmalarına, belki de fark edilmek veya terfi etmek için bir kurtarıcı beklemelerine ve nihayetinde de birçok alanda erkeklerden geride kalmalarına neden olabilmektedir.

Araştırma sonuçlarına göre; hem Andromeda mitinde hem de Perrault'un Cendrillon masalı ve Grimm Kardeşler'in Cinderella masalında, komplekse neden olan "toplumsal faktörler"ler yer almaktadır. Buna göre her üç metinde de toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin ifadelerle rastlanmıştır. "Cinsiyet ayrımcılığı" ve "stereotipler" alt temasına ilişkin ifadelerle ise Andromeda mitinde rastlanmazken diğer metinlerde rastlanmıştır.

Analiz edilen metinlerin üçünde de toplumsal cinsiyet kavramına işaret eden bulgulara rastlanmıştır. Toplumsal cinsiyet (gender) "toplumun/kültürün niteliklerinin eril ya da dişil olarak betimlenmesi" şeklinde tanımlanmaktadır (Nobelius, 2004). Cinsiyet (sex) biyolojik erkek-kadın ayrımını, toplumsal cinsiyet ise erkeklik ile kadınlık arasındaki toplumsal bakımdan eşitsiz bölünmeyi ifade etmektedir. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyetten farklı olarak,

kadın-erkek farklılıklarının toplumsal düzlemdeki yerine işaret etmektedir (Marshall, 1999). Bu bağlamda; araştırma kapsamında incelenen Perrault varyasyonunda kadın kahramanın; yaşadığı olumsuzluklara rağmen sakin ve sessiz kalarak pasif olması, kendisine verilen işleri fazla olmasına rağmen itiraz etmeden yerine getirmesi, duygusal olması, bağışlayıcı olması, korunmaya ve kurtarılmaya muhtaç olması gibi ifadeler toplumsal cinsiyet rolleri alt temasına kodlanmıştır. Bu ifadelere Grimms varyasyonunda da rastlanmıştır. Ancak Grimms varyasyonunda kadının bağışlayıcı rolüne ilişkin herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Andromeda mitinde ise kadının yaşadığı haksızlık ve acıya rağmen sessiz kalması ve pasif kalmayı tercih etmesine dair ifadeler yer almaktadır. Nitekim Bacacı Varoğlu (2007) araştırmasında kadının geleneksel toplumsal cinsiyet rolünü oluşturan dişil özellikleri pasiflik, bağımlılık, şefkat, merhamet, empati, duygusallık, besleyicilik, duyarlılık, yardımseverlik olarak sıralamıştır. Araştırmacıya göre aktiflik, bağımsızlık, akılcılık (rasyonellik), denetim altında bulundurma, üstünlük kurma, saldırganlık, hırs, bireycilik, rekabet ise erkeğin geleneksel toplumsal cinsiyet rolünü oluşturan eril özellikleri oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu araştırma kapsamında analize tabi tutulan metinlerin üçünde de kadının geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin bulgulara rastlanmıştır.

Cinsiyet ayrımcılığı ve stereotipler toplumsal faktörler temasına kodlanan diğer alt temalardır. Perrault ve Grimms varyasyonlarında hem cinsiyet ayrımcılığına hem de stereotiplere (kalıpyargılar) işaret eden ifadelerle rastlanmıştır. Masal kahramanlarının birlikteliğinde kadının seçen değil erkek tarafından seçilebilen bir varlık olması cinsiyet ayrımcılığına dair bir ifade olarak değerlendirilmiştir. Güzelliğin kadınlar için önemli olduğuna bu özelliklere sahip kadın kahramanın masalın sonunda mutlu bir hayatla ödüllendirildiğine ilişkin ifadeler ise kalıpyargılara işaret etmektedir. Araştırmanın bu bulgusu Rochèreonnetts (2013) araştırma bulgularıyla örtüşmektedir. Araştırmacıya göre Sindirella masallarında, güzellik ve çekicilik büyük önem arz etmektedir ve bu özellikler kadın için mutlu bir hayatla ödüllendirilmeyi sağlayan avantaj niteliğindedir. Andromeda mitinde ise kahramanın toplumsal cinsiyet rollerine uygun davranması dışında doğrudan ve açıkça bir ayrımcılığa ya da kalıpyargıya işaret eden herhangi bir ifadeye rastlanmamıştır.

Cinsiyete dayalı ayrımcılık, açık veya örtük biçimde erkeklerin lehine ve kadınların aleyhine işleyen haksız uygulamalar olarak tanımlanmaktadır (Marshall, 1999). Cinsiyet kalıpyargıları ise cinsiyet ayrımcılığına neden olan en güçlü önyargılardan birini teşkil etmektedir. Günümüzde cinsiyet eşitsizliği biyolojik değil daha çok sosyal alanın ayırımından kaynaklanmakta ve bu durumdan en çok kadınların olumsuz etkilendiği görülmektedir. Kadının zayıf, dayanıksız, erkeğe bağımlı ve onun tarafından korunmaya muhtaç olması gibi kalıpyargılar; sosyal, kültürel, politik ve ekonomik alanlarda erkeğe göre daha düşük konumlarda tutulması özellikle rekabet gerektiren işlere uygun görülmemesi gibi ayrımcılıklara yol açmaktadır (Saraç, 2013). Bu bağlamda bu ifadelerden ve bu araştırmada elde edilen sonuçlardan yola çıkılarak; cinsiyet

ayrımcılığı ve stereotiplerin Andromeda Kompleksi'nin boyutlarını oluşturduğu ve bu boyutların; kadınların eğitim, meslek seçimi, karar alma pozisyonlarına ve üst düzey yöneticiliğe yükselme gibi birçok alanda erkeklere göre çok gerilerde kalmalarına neden olabileceği söylenebilir.

Araştırma kapsamında yapılan literatür taramasında, Andromeda/Sindirella Kompleksi'nin boyutlarının tek bir metin üzerinden tartışıldığı, dolayısıyla bir kadın tasviri üzerinden belirlendiği görülmüştür. Konu ile ilgili araştırmalarda duygusal olmanın, kurtarıcının geleceğine inanmanın, mücadeleci olmamanın, kendine güvenmemenin, toplumun kendilerinden beklentilerini dikkate almanın kompleksin boyutlarını oluşturduğundan söz edilmektedir. Bu araştırmada bunlar ve bunlara ek olarak toplumsal cinsiyet, cinsiyet ayrımcılığı ve stereotipler boyutları belirlenmiştir. Ayrıca bu boyutlar bireysel ve toplumsal olarak iki ana boyut altında toplanmıştır. Bu nedenle araştırmanın bu açıdan literatüre katkısının olacağı düşünülmektedir.

Andromeda/Sindirella Kompleksi adını mitlerden/masallardan almış olsa da günümüz kadınlarının yaşadığı bağımlılık/bağımsızlıktan korkma sorunlarına işaret etmektedir. Mit ve masalarda çizilen kadın kahraman tasviri yüzlerce yıl geçmesine rağmen bugünün iş kadınları yaşadıkları sorunlardan kurtulmak için hala kurtarıcısını beklemektedir. Başka bir deyişle geçmişin pasif, çekimser, sessiz, bağımlı masal kadınları bugünün dünyasının modern külkedileri olarak evde, iş yerinde, sosyal hayatta yaşamaya devam etmektedir.

Sonuç olarak Andromeda Kompleksi, kadınların gerek bireysel gerekse toplumsal bazı faktörler nedeniyle yaşadıkları ruhsal bir sendromdur. Sendromların tedavi edilemez birer hastalık olmadığından bahisle, kadınların yaşadıkları bu sendromun ortadan kaldırılabileceğini ve bu yolla özellikle iş yaşamında daha aktif olmalarının sağlanabileceğini söylemek mümkündür. Bu araştırma sonucunda elde edilen Andromeda Kompleksi'nin boyutlarının/nedenlerinin alan araştırmaları ile sınırlanmasında fayda vardır.

Etik Kurul Onayı: Bu araştırmanın yöntemi insan unsuru içermediğinden etik kurul onayına gerek duyulmamıştır.

Bilgilendirilmiş Onam: Gerekli değil.

Hakem Değerlendirmesi: Dış hakem değerlendirilmesi.

Yazarların Katkısı: Araştırma sürecinin tamamı sorumlu yazar tarafından gerçekleştirilmiştir.

Çıkar Çatışması: Yazar herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Finansal Açıklama: Yazar bu çalışmanın herhangi bir finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Kaynaklar

- Akkaya, B. (2020). Sindirella kompleksi. N. Cemaloğlu (Ed.), *sendromların eğitim ve yönetime yansımaları: Mitolojiden kurama* (ss. 79-102). Pegem Akademi.
- Alkaş, L. (2010). Süper anne sendromu hasta ediyor. *Memorial*. 7 Haziran 2019 tarihinde <https://www.memorial.com.tr/saglik-rehberleri/super-anne-sendromu-hasta-ediyor/> erişildi.
- Perrault ve Grimm Külkedisi Arasındaki Farklar. (2021, 27 Eylül). *Edubirdie*. 8 Temmuz 2022 tarihinde <https://edubirdie.com/examples/differences-between-perrault-and-grimms-cinderella/> erişildi.
- Bacacı Varoğlu, D. (2007). Örgütsel yaşamda cinsiyet rolleri. S. Güney (Ed.), *yönetim ve organizasyon* (ss. 398-414). Nobel Yayın Dağıtım.
- Barutçugil, İ. (2002). *İş hayatında kadın yönetici*. Kariyer Yayıncılık.
- Bhasin, K. (2014). Toplumsal cinsiyet "bize yüklenen roller". Kadınlarla Dayanışma Vakfı Yayınları.
- Bros Grimm (1963). *Aschenputtel: Household stories by the Brothers Grimm*. Dover Publication
- Burkert, W. (1982). *Structure and history in Greek mythology and ritual*. University of California Press.
- Cameron, S. M. (2005). Cinderella revisited. *Bmj*, 331(7531), 1543-1544.
- Catalyst (2007). *The double-bind dilemma for women in leadership: Damned if you do, doomed if you don't*. Catalyst.
- Clark, D. (2022). Proportion of women in managerial positions worldwide 1991-2019. *Statista*. 10 Temmuz 2022 tarihinde <https://www.statista.com/statistics/1259478/women-in-managerial-positions-worldwide/#statisticContainer> erişildi.
- Cooper Jackson, J. (2001). Women middle managers' perception of the glass ceiling. *Women in Management Review*, 16(1), 30-41.
- Creswell, J. W. (2014). *Research design: Qualitative, quantitative and mixed methods approaches*. Sage.
- Dowling, C. (1981). *The Cinderella complex: Women's hidden fear of independence*. Summit Books.
- Enoch, M. D. ve Ball, H. N. (2013). *İlginç psikiyatrik sendromlar* (Çev. B. Büyükkal). Okyanus Yayınları.
- Ergin, A. ve Çinkır, Ş. (2005). Eğitim yönetiminde kadınlar. *Eurasian Journal of Educational Research*, 18, 83-96
- Erhat, A. (1993). *Mitoloji sözlüğü*. Remzi Kitabevi.
- Ersoy, A. (2015). Doktora öğrencilerinin ilk nitel araştırma deneyimlerinin günlükler aracılığıyla incelenmesi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 5(5), 549-568.
- Gündüz, Ş. (2017). Kariyer basamaklarında kadının düşmanı olarak kendisi: Süper anne sendromu, görünmez kadın sendromu ve külkedisi sendromu. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 35(35), 84-94.
- Grimal, Pierre (1997). *Mitoloji Sözlüğü: Yunan ve Roma* (Çev. S. Tamgüç). Sosyal Yayınlar
- Gürel, E. ve Mutur, C. (2007). Psikomitolojik terimler: Psikoloji literatüründe mitolojinin kullanılması. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 537-569.
- Hazelton, L. ve Hickey, C. (2004). Cinderology: the Cinderella of academic medicine. *Canadian Medical Association Journal*, 171(12), 1495-1496.
- Hu, T. And Yun, M.-S. (2008). Is the glass ceiling cracking. *IZA*. 5 Eylül 2022 tarihinde http://www.iza.org/en/webcontent/publications/papers/viewAbstract?dp_id=3518 indirildi.
- Kara, B. (2015). *Kadınların üst düzey yönetici olmalarını engelleyen "cam tavan sendromu" na ilişkin eğitim yöneticilerinin görüşleri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Kümbül Güler, B. (2005). İşsizlik ve yarattığı psiko-sosyal sorunların öğrenilmiş çaresizlik bağlamında incelenmesi. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 55(1), 373-394.

- Lockwood, N. (2004). The glass ceiling: Domestic and international perspectives. *SHRM*. 19 Eylül 2022 tarihinde Society for Human Resource Management <http://www.shrm.org/Research/Articles/Documents/040329Quarterly.pdf> erişildi.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji sözlüğü* (Çev. O. Akinhay ve D. Kömürcü). Bilim ve Sanat Yayınları.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Sage.
- Morford, M. P. ve Lenardon, R. J. (2003). *Classical mythology*. Oxford University Press.
- Nayak, C. (2014). The invisible woman syndrome: Five tips to become visible. 19 Eylül 2022 tarihinde <https://www.linkedin.com/pulse/20140610215337-5199752-the-invisible-woman-syndrome-five-tips-to-become-visible> erişildi.
- Nobelius, A. M. (2004). What is the difference between sex and gender. *Monash University*, 16(2014), 1095-1102.
- Örücü, E., Kılıç, R. ve Kılıç, T. (2007). Cam tavan sendromu ve kadınların üst düzey yönetici pozisyonuna yükselmelerindeki engeller: Balıkesir ili örneği. *Yönetim ve Ekonomi*, 14(2), 117-135.
- Palmer, M. ve Hyman, B. (1993). *Yönetimde kadınlar* (Çev. V. Öner). Rota Yayıncılık.
- Perrault, C. (1697). *Cendrillon, ou la petite pantoufle de verre. Histoires ou contes du temps passé, avec des moralités: Contes de ma mère l'Oye*. BeQ
- Rochèreonnets, M. H. D. (2013). Cinderella's metamorphoses: A comparative study of two English translations of Perrault's tales. *Przekładaniec*, 22 (23), 249-266.
- Rosener, J. B. (2006). *Kadınların liderlik tarzları iş yaşamında kadınlar* (Çev. L. Aslan). MESS Yayınları.
- Saha, S. ve Safri, T. S. (2016). Cinderella complex: Theoretical roots to psychological dependency syndrome in women. *The International Journal of Indian Psychology*, 3(3), 118-122.
- Saraç, S. (2013). Toplumsal cinsiyet. G. Güneş ve A. Şimşek (Eds.), *toplumsal cinsiyet ve yansımaları* (pp. 27-32). Atılım Üniversitesi Yayınları.
- Schwartz, F. N. (2006). Kadınlar: İş yaşamının kaçınılmaz bir buyruğu. Mess, *Harvard business review on women in business* (ss.161-185). Mess Yayınları.
- U.S. Glass Ceiling Commission. (1995). Good for business: Making full use of nation's human capital. *Cornell University ILR School*, 19 Eylül 2022 tarihinde http://digitalcommons.ilr.cornell.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1118&context=key_workplace erişildi.
- William, S. (1862). *A new classical dictionary of Greek and Roman biography, mythology and geography: Partly based upon the dictionary of Greek and Roman biography and mythology*. Harper & Brothers Publishers.
- Wirth, L. (2004). *Breaking through the glass ceiling: Woman in management*. International Labour Office.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.

Yazar**İletişim**

Burcu AKKAYA

Dr. Burcu AKKAYA

Eğitim Yönetimi, Örgütsel Davranış, Eğitim Hukuku.

Milli Eğitim Bakanlığı

E-posta: akkaya.evt@gmail.com